

Worden Grauwe Ganzen in Zoetermeer beïnvloed door de Soepgans?

Francis Havekes, Monique Snoek & Martin Hoogkamer

Inleiding

In de stadsparken van Zoetermeer is de Grauwe Gans *Anser anser* tegenwoordig een talrijke broedvogel. Zo'n stadspopulatie is vrij uniek, omdat de Grauwe Gans van nature schuw is en in natuurgebieden broedt. Wij onderzochten of deze Grauwe Ganzen beïnvloed worden door hun tamme verwanten, de Soepganzen *Anser anser forma domesticus*. Het omgekeerde lijkt eerder het geval!

Soepganzen

Soepganzen vormen een bonte verzameling van verwilderde boerenganzen en hun kruisingsproducten. Het zijn strikte standvogels die jaarrond in een relatief klein gebied verblijven, bijvoorbeeld in een polder of een stadspark. Ze zijn vaak ongewenst vanwege de overlast die ze kunnen veroorzaken. Als bijkomend effect kunnen ze Grauwe Ganzen aantrekken en ze bedreigen in hun 'genetische wildheid' als het tot onderlinge paarvorming komt (Lensink 2002, Van den Boom et al.

2010). In de Zoetermeerse stadsparken broeden Soepganzen vaak op korte afstand van Grauwe Ganzen. We onderzochten of deze Soepganzen regelmatig contact hadden met de Grauwe Ganzen en of er tussen beide soorten uitwisseling plaatsvond door middel van paarvorming, nestparasitisme of jongenopvang. We bekeken ook hoe groot het aandeel Grauwe Ganzen was met uiterlijke kenmerken van een Soepgans. Als maat voor de wildheid van de Grauwe Ganzen gebruikten we de vluchtafstand (de afstand

Grauwe-ganzenvrouwje helpt een witte soepgans in het Westerpark (2009). Onder de jongen bevindt zich een Nijlgans. Foto: Francis Havekes.

tot waarop een gans te benaderen is) en het foerageergedrag (al dan niet op strooivoer afkomen).

Populatieomvang en trekgedrag

Tijdens de studieperiode van 2007 tot 2010 herbergde het Westerpark van Zoetermeer vier à vijf Soepganzen, het Buytenpark twintig à veertig en de woonwijk Noordhove nabij de Benthuiserplas eveneens twintig à veertig. In alle gevallen gedroegen de Soepganzen zich als strikte standvogel. Het totale aantal broedvogels van de Soepgans bleef redelijk stabiel en bedroeg zo'n twintig paren verdeeld over de drie gebieden. De soepganzenpopulaties worden in Zoetermeer in toom gehouden door nestbeheer en het incidenteel wegvangen van vogels. Het totale aantal broedparen van de Grauwe Gans nam toe van ongeveer tachtig in 2007 tot zo'n 230 in 2010. De Grauwe Ganzen waren alleen tijdens het broedseizoen (eind februari tot half juli) aanwezig in de stadsparken en trokken daarna weg (Havekes & Hoogkamer 2008).

Paarvorming en broedgedrag

In geen van de drie parken werd in de periode 2007-'10 broedparenvermenging waargenomen tussen Soepganzen en Grauwe Ganzen. Alleen in het Buytenpark broedde een deel van de Grauwe Ganzen op hetzelfde eiland als de Soepganzen. In het Westerpark en bij de Benthuiserplas richtten de Grauwe Ganzen zich op andere

broedlocaties dan de Soepganzen en hun broedseizoen begon één à twee weken eerder dan dat van de Soepganzen. Veel Grauwe Ganzen kwamen al gepaard in de broedgebieden aan. We hebben geen enkele aanwijzing dat Soepganzen deelnamen aan het luidruchtige en fysieke baltsgedrag van de Grauwe Gans.

Nestparasitisme

In het Westerpark werd in 2009 een schijnbaar broedpaar van een combinatie Grauwe Gans met een witte Soepgans aangetroffen, dat tijdelijk ook een nijlganzenkuiken *Alopochen aegyptiaca* hoedde. De Grauwe Gans bebroedde in 2010 echter zelf een nest op enkele meters afstand van de witte Soepgans en was dus ook een vrouwtje (beide nesten mislukten overigens). Het nijlganzenkuiken was hoogstwaarschijnlijk het resultaat van nestparasitisme. Uit nestonderzoek weten we dat Grauwe Ganzen in het Westerpark en op de Benthuiserplas ook regelmatig eieren leggen in andermans nest, bijvoorbeeld van de Nijlgans of de Wilde Eend *Anas platyrhynchos*. We hebben geen aanwijzingen dat dit ook plaatsvond tussen de Grauwe Ganzen en Soepganzen die gezamenlijk broedden op het eiland in het Buytenpark. We hebben daar nooit Grauwe Ganzen waargenomen met een soepganzejong of andersom.

Opgroeiperiode en jongenopvang

Tijdens de opgroeiperiode van de kuikens

Een nijlganzennest op de Benthuiserplas telt acht eieren plus één ei van de Grauwe Gans.
Foto: Francis Havekes.

Bastaardgans B1 met partner en vier jongen in het Westerpark in 2010.

Foto: Francis Havekes.

verbleven de Grauwe Ganzen en Soepganzen soms in elkaars nabijheid, maar ze trokken zelden samen op. In het Westerpark werden jaarlijks wel enkele achtergebleven juveniele Grauwe Ganzen opgevangen door Soepganzen. Deze juvenielen verbleven tot diep in de herfst bij de honkvaste Soepganzen of overwinterden er zelfs bij (respectievelijk één, vier en vier juvenielen in 2007, 2008 en 2009). We vermoeden dat de Grauwe Gans die in 2009 en 2010 optrok met de witte Soepgans, als juveniel door de Soepgans is opgevangen. Ook in het Buytenpark werd incidenteel een juveniele Grauwe Gans opgevangen door Soepganzen, evenals enkele gewonde Grote Canadese Ganzen *Branta canadensis* en Nijlganzen. We hebben nooit waargenomen dat juveniele Soepganzen werden opgevangen door Grauwe Ganzen.

Vervuilde Grauwe Ganzen

In het Westerpark hebben we het aantal Grauwe Ganzen met uiterlijke kenmerken van een Soepgans goed bijgehouden (Tabel 1). Het gaat om zes à zeven bastaardganzen op een totaal van vijfhonderd à zevenhonderdvijftig Grauwe Ganzen. De vervuilinggraad is dan ongeveer 1%.

Van deze bastaardganzen is alleen B1 succesvol geweest als broedvogel. De nakomelingen van B1 waren uiterlijk niet van een Grauwe Gans te onderscheiden. Er werden wel enkele bastaardkuikens (F1 – F3) voortgebracht door volkomen normale Grauwe Ganzen. Wij gaan er vanuit dat dit een enkel paar betrof waarvan beide ouders een verborgen (heterozygote) aanleg hadden voor een kleurafwijking die zich in een kwart van de nakomelingen uitte.

Vluchtafstand en foerageergedrag

We konden de grauwe-ganzenfamilies in Zoetermeer tot op zo'n drie à vijf meter benaderen. Bij Grauwe Ganzen in het nabijgelegen natuurgebied De Balij was deze afstand hooguit enkele meters groter. In geen enkel geval kwamen de Grauwe Ganzen af op strooivoer. Ook juveniele Grauwe Ganzen die achterbleven bij Soepganzen, kwamen niet op strooivoer af, terwijl de Soepganzen dit wel deden.

Discussie

Worden Grauwe Ganzen naar de Zoetermeerse stadsparken gelokt door de aanwezigheid van Soepganzen? We hebben hiervoor weinig aanwijzingen, omdat de

Code	Jaar	Waarneming
F1	2007	Jong met witte borst.
B1	2008-'10	Broedvogel met witte borstband.
B2	2008-'09	Ongebonden adult met vlekkerige rug.
F2	2008	Jong met witte borst.
B3	2009-'10	Ongebonden adult: gebroken wit.
B4	2009-'10	Ongebonden adult met witte borst/hals (mogelijk F1).
F3	2009	Jong met witte borst.

Tabel 1 - Overzicht van adulte (B1-B4) en jonge (F1-F3) Grauwe Ganzen met kenmerken van een soepgans in het Westerpark.

Grauwe Ganzen meestal elders in een park verbleven. Er vond ook nauwelijks uitwisseling plaats tussen Grauwe Ganzen en de tamme Soepganzen in hun omgeving. De balts van de Grauwe Gans en de Soepgans vond grotendeels gescheiden plaats en er werden geen broedparen tussen beide gevormd. Het aandeel Grauwe Ganzen met uiterlijke kenmerken van een Soepgans was laag (hooguit 1% in het Westerpark). Honkvaste, zwaargebouwde Soepganzen en wilde Grauwe Ganzen lijken niet erg in elkaar geïnteresseerd te zijn.

Tijdens de studieperiode (2007-'10) vormden Soepganzen in Zoetermeer dus geen bedreiging voor de genetische

wildheid van de Grauwe Gans. Voor zover er uitwisseling plaatsvond, gebeurde dit in omgekeerde richting: Grauwe Ganzen (voornamelijk juvenielen) sloten zich aan bij Soepganzen. Dit heeft tot nu toe niet tot succesvolle onderlinge paarvorming geleid. Toch troffen we vervuilde Grauwe Ganzen aan in de populatie van het Westerpark. Hier doken af en toe nakomelingen op met een kleurafwijking (F1 – F3) waarvoor de ouders een verborgen aanleg gehad moeten hebben. De waargenomen adulte bastaardganzen waren waarschijnlijk afkomstig uit andere broedpopulaties.

De grauwe-ganzenpopulaties in Zoetermeer zijn nog relatief jong (maximaal tien jaar). In oudere populaties waar Grauwe

De schaapsweide waar de ganzen vaak met hun jongen lopen te grazen.

Foto: Francis Havekes.

De ganzen kunnen de schaapsweide vanaf het water bereiken.

Foto: Francis Havekes.

Ganzen en Soepganzen langdurig in elkaars nabijheid broeden en waar geen nestbeheer wordt toegepast, kan de situatie anders zijn. In twee gebieden langs de Waal werden bijvoorbeeld wel mengparen aangetroffen tussen Grauwe Ganzen en Soepganzen, waarbij de percentages onder Soepganzen aanmerkelijk hoger waren (38% en 35%) dan onder Grauwe Ganzen (5% en 17%) (Lensink 2002). Uitwisseling tussen Grauwe Ganzen en Soepganzen lijkt vooral te leiden tot verwildering van soepganzenpopulaties. Deze verwildering van Soepganzen kan vanzelf optreden in grotere populaties met ganzen van verschillende rassen. Allerlei eigenschappen waarop deze rassen geselecteerd zijn verdwijnen dan geleidelijk weer uit de populatie. Dit proces zal echter sterk versneld worden door de inbreng van Grauwe Ganzen, omdat die voor alle geselecteerde eigenschappen van het 'wild-type' zijn. Uiteindelijk kunnen Soepganzen ontstaan die weer gaan rondtrekken en die daardoor makkelijker aansluiting vinden bij Grauwe Ganzen. Dit type gans kan dan voor enige 'genetische vervuiling' zorgen van grauwe-ganzenpopulaties. Door het enorme numerieke overwicht van de Grauwe Gans op de Soepgans (respectievelijk

35.000 versus 3.700 à 5.000 broedparen in 2008, Voslamber et al. 2010) vormen deze bastaardganzen waarschijnlijk geen echte bedreiging voor de wildheid van de Grauwe Gans.

Wildheid Grauwe Ganzen in Zoetermeer

Hoe is het eigenlijk gesteld met de 'wildheid' van de Grauwe Ganzen in Zoetermeer? In tegenstelling tot de Soepganzen houden ze altijd een gepaste afstand van drie à vijf meter tot voorbijgangers en komen ze niet op strooivoer af. Daarnaast zijn het geen strikte standvogels, want ze verdwijnen na het broedseizoen weer uit de parken. In al deze eigenschappen lijken ze op Grauwe Ganzen in het nabijgelegen natuurgebied De Balij. Daarom nemen we aan dat de Grauwe Ganzen uit Zoetermeer gewoon deel uitmaken van de regionale populatie. De sterke toename in Zoetermeer lijkt het gevolg van het doelmatig benutten van zeer geschikt broedgebied door de Grauwe Gans. Daarbij nemen ze de aanwezigheid van vissers, wandelaars en fietsers in hun directe omgeving voor lief.

Tot slot rest ons nog op te merken dat de term 'Soepgans' een erg ruim begrip is. Er

Het Westerpark bestaat hoofdzakelijk uit water, gras en bosjes. Er liggen acht eilanden in het park en op het grootste is de broedkolonie van de Grauwe Ganzen gevestigd. Foto: Francis Havekes.

is een groot verschil tussen de honkvaste
logge Soepgans en de rondzwervende

bastaardgans die makkelijk aansluiting
vindt bij Grauwe Ganzen.

■ F.W.J. Havekes, Scheveningsebos 45, 2716 HV Zoetermeer, e-mail: fhavekes@yahoo.com, M. Snoek, Zijlberg 38, 2716 NB Zoetermeer, e-mail: radius.snoek@casema.nl & M.J.M. Hoogkamer, Burgemeester Wegstapelplein 1, 2701 AA Zoetermeer, hoogmj@zoetermeer.nl.

LITERATUUR:

Boom, B. van den, B. van Tooren, E. de Hoop & T. van den Broek (2010): Beheer van overzomerende ganzen door Natuurmonumenten. *De Levende Natuur* 111(1):72-75.

Havekes, F. & M. Hoogkamer (2008): Hoge jongenoverleving en adoptie in een stadspopulatie van de Grauwe Gans in Zoetermeer. *Limosa* 81(4):139-147.

Lensink, R. (2002): Soepgans *Anser anser* forma *domesticus*. pp 100-101 in: Sovon Vogelonderzoek Nederland 2002, Atlas van de Nederlandse Broedvogels 1998-2000. Nederlandse Fauna 5. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden.

LNv (2007): Handreiking voor beleid ten aanzien van overzomerende ganzen. Richtlijnen voor provincies en faunabeheereenheden ten aanzien van overzomerende ganzen. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.

Voslamber, B., H. van der Jeugd & K. Koffijberg (2010): Broedende ganzen in Nederland. *De Levende Natuur* 111(1):40-44.